

Nikola Opatić*

Stručni članak

**Gradansko-pravna odgovornost novinara za počinjenu štetu
zbog objavljene informacije u mediju**

U Zagrebu, 31. kolovoz 2009.

***Nikola Opatić**, sudac Županijskog suda u Velikoj Gorici, vanjski suradnik u nastavi, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti.

I Pripomena.

Svaka vrsta zanimanja koja služi kao izvor egzistencije, dakle profesionalno obavljanje neke djelatnosti, nužno povlači za sobom i obvezu da se ta djelatnost odgovorno obavlja. Što konkretno obuhvaća obvezu obavljanja djelatnosti na odgovoran način, prvenstveno moramo promatrati kroz esenciju te djelatnosti i njezinu ulogu odnosno poziciju u tzv. društvenoj podjeli rada, zatim nužno kroz pravila struke, te naposljetku i kroz predviđeni sustav zaštite korisnika kojima je usluga namijenjena, a koji tu uslugu plaćaju neposredno ili posredno (putem poreza i doprinosa). Takva se zaštita u uređenim državama predviđa i pruža u okviru pravnog sistema.

Razvoj ljudske djelatnosti, njezino multipliciranje i usitnjavanje, izbacili su na tržište čitav niz usluga kojima su glavni supstrat ono što ujedno i čine (zaštićene) ljudske vrijednosti (npr. zdravlje, čast, ugled), dakle neimovinske vrijednosti kao dijela zaštićenih ljudskih prava, stoga je potrebno pružiti zaštitu i takvim vrijednostima kao supstanciji neke usluge. Ponekad je supstancija neke usluge odvojena od korisnika, a ponekad je sam korisnik, odnosno njegove zaštićene vrijednosti dio supstancije usluge, a kakva će konkretno (pravna) zaštita biti pružena ovisi o stupnju vrijednosti šticećenog dobra. Tako primjerice, korisnici informacija koje su objavljene u medijima su publika (čitatelji, slušatelji, gledatelji), čije se vrijednosti štite u prevladajućem broju slučajeva preventivnim mjerama (npr. zabrana objavljivanja naslovnice s pornografskim sadržajem), dakle prije nego što bi povreda šticećene vrijednosti mogla nastati. Za subjekte šticećene vrijednosti, kao supstancije neke takve usluge predviđena je pravna zaštita tek kad se kakva konkretna povreda dogodi (npr. objavom informacije povrijedi se nekom subjektu ugled i čast).

Valja primijetiti da u društvenoj podjeli rada postoje specifične usluge koje su namijenjene gotovo čitavoj populaciji neke zajednice, a prema razini pružanja takvih usluga procjenju se njezini sveukupni dosezi civilizacijske i kulturne razvijenosti. Takve su primjerice zdravstvene usluge, javno informiranje, pravozaštita u najširem smislu riječi, pa uspostavljeni sustav odgovornosti davatelja za pružanje takvih usluga mora biti vrlo pažljivo izbalansiran. Pri tom balansiranju mora biti jasno utvrđena vrsta i doseg odgovornosti institucionalnih nositelja takvih usluga (javnih službi ili pak subjekata kojima je primjerice povjereno javno informiranje) s jedne strane i konkretnih izvršitelja tih usluga s druge strane (liječnika, sudaca, novinara) sve u korelaciji s mogućim povredama zaštićenih vrijednosti kod pružanja takvih usluga i njihovom značenju u odnosu na cjelokupni vrijednosni sustav društvene zajednice.

Neravnoteža sustava odgovornosti za počinjenje štete između institucionalnih nositelja usluga (uglavnom trgovačkih društava ili ustanova) s jedne strane i konkretnih individualnih izvršitelja tih usluga s druge strane trećima, bilo da su ti treći korisnici tih usluga ili su dio supstancije te usluge, bitno se odražava na kvaliteti pružene usluge, a također i na same izvršitelje koji u biti pružaju tu uslugu, sužavajući mogućnost profesionalnog djelovanja radi bojazni od mogućih posljedica odgovornosti, do krajnje konzekvence odustajanja individualnih izvršitelja od obavljanja takve djelatnosti, što pak institucionalnim nositeljima usluga i korisnicima u konačnici stvara silne probleme.

II Označavanje problema.

Uz bitnu okolnost da su u Kaznenom zakonu RH¹ predviđena kaznena djela koja štite temeljne ljudske vrijednosti kao što su čast i ugled (čl.199.-202.), a ista počinjena putem tiska, radija, televizije ili na drugi način zbog čega su postala pristupačna većem broju osoba – dakle

¹ Kazneni zakon Republike Hrvatske „Narodne novine“ br. 110/97.,27/98.,50/00.,51/01.,111/03.,190/03.,105/04., 84/05., 71/06., 110/07. i 152/08.

putem medija (kvalificirani oblik) biti će strože kažnjena, ne može se reći da su novinari isključeni od odgovornosti od posljedica „proizvodnje“ informacije koje mogu povrijediti te zaštićene vrijednosti.

Istina, Kazneni zakon propisao je razloge za isključenje protupravnosti (čl. 203.) kaznenih djela protiv ugleda i časti, počinjenih u novinarskom poslu ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti jasno proizlazi da se ne radi o ponašanju koje je imalo cilj naškoditi nečijoj časti ili ugledu, te je na takav normativni način moguću kaznenu odgovornost u obavljanju novinarske djelatnosti podvrgnuo posebnom režimu. No, ipak treba naglasiti da objektivno obilježje u biću ovih kaznenih djela kao počinitelj je označen „tko“ što znači da počinitelj može biti svatko. Krug počinitelja nije sužen, pa se dakle odnosi na sve, bez obzira da li je takvo kazneno djelo počinio novinar u obavljanju svoje novinarske profesije ili netko drugi izvan tog kruga.

To bi značilo da pod uvjetom osuđujuće kaznene presude za kaznena djela iz čl. 199.-202. KZH, svatko tko je osuđen pa bio on i novinar (tj. fizička osoba koja se bavi prikupljanjem, obradom, oblikovanjem ili razvrstavanjem informacija za objavu putem medija, te je zaposlena kod nakladnika na temelju ugovora o radu ili obavlja novinarsku djelatnost kao samostalno zanimanje, u skladu sa zakonom) odgovara za naknadu štete nastale izvršenjem tih kaznenih djela po pravilima građanske odgovornosti, bilo u samostalnom parničnom postupku (kada je parnični sud vezan pravomoćnom presudom kaznenog suda kojom je optuženik oglašen krivim²), ili u adhezijskom postupku, ukoliko kazneni sud prihvati prijedlog privatnog tužitelja (oštećenika) da odlučuje o njegovom imovinsko-pravnom zahtjevu, konkretno naknadi štete koja se može reparirati u ovom slučaju jedino isplatom u novcu sukladno općim propisima obveznog prava.

Držim da povrh kazneno-pravne odgovornosti (te nužno pridružene građansko- pravne odgovornosti kao posljedice osuđujuće kaznene presude), nije moguće postojanje samostalne građansko-pravne odgovornosti novinara zbog štete nastale objavom informacije u mediju (kada je novinar primjerice oslobođen kaznene odgovornosti ili uopće nije vođen kazneni postupak), nasuprot našoj prevladajućoj praksi.

Začudnim tumačenjem propisa o odgovornosti za štetu koja je nastala objavom informacije u mediju, te s time inzistiranjem na praksi osobne građansko-pravne odgovornosti novinara za eventualno nanesenu štetu zbog informacije objavljene u mediju, pored zakonski jasno i jedino nedvojbeno uspostavljene odgovornosti nakladnika medija (u nekim slučajevima i glavnog urednika medija), novinarima kojima je u društvenoj podjeli rada povjeren značajan zadatak informiranja javnosti, taj društveni zadatak novinara bitno je otežan.

Trećoj osobi kao oštećniku takvom praksom nije nimalo poboljšan položaj u ostvarivanju naknade štete, jer je medijski nakladnik ekonomski daleko moćniji subjekt od novinara, već čini se da oštećeniku omogućuje da svoje pravo pretvori u osobnu odmazdu.

Podvrgavanjem kritici i pozivanjem na drugačiju, u osnovi benevolentniju praksu u odnosu na mogućnost izravne građansko-pravne odgovornosti novinara za naknadu štete, ne mislim da bi novinari trebali biti oslobođeni bilo kakve odgovornosti za svoj profesionalni rad, ali bi sferu njihove osobne odgovornosti trebalo dislocirati sa građansko-pravne na primarno etičku odgovornost uz istodobno snažno jačanje uloge tzv. samoregulacijskih akata, u što podrazumijevamo pravila novinarske struke i etike, statute medija, druge akte kojima se utvrđuju strukovna i druga pravila ponašanja ili uređuju odnosi u medijskoj djelatnosti, a koje samostalno utvrđuju nakladnici, novinari i njihove udruge.

Novinarima treba omogućiti da sami putem svojih strukovnih asocijacija iz svoje profesije eliminiraju one novinare koji premanentno u javnost putem medijskog prostora

² Čl. 12. st. 3. Zakona o parničnom postupku Zakona o parničnom postupku („Narodne novine“ br. 53/91., 91/92., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08. i 123/08. ispr.- dalje ZPP.)

plasiraju informacije koje objektivno ugrožavaju zaštićena ljudska prava, kao što su dostojanstvo, čast, ugled, privatnost.

III Relevantni pravni izvori.

a) Ustav RH

Ustav Republike Hrvatske (dalje. Ustav)³, u čl. 38. jamči slobodu mišljenja i izražavanja misli kao jednu od temeljnih ustavnih prava i sloboda. Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Istodobno zabranjuje cenzuru, a novinari imaju (ustavno) pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji. Također jamči se pravo na ispravak svakomu komu je javnom viješću povrijeđeno Ustavom i zakonom utvrđeno pravo.

U članku 16. Ustava, kao legitimne razloge za njeno moguće zakonsko ograničavanje, kao i uostalom za ostala temeljna ljudska prava i slobode, taksativno navodi - zaštitu sloboda i prava drugih ljudi, pravnog poretka, te javnog morala i zdravlja. Zanimljivo je da u tome pogledu hrvatski Ustav, kao pravni akt najvišega ranga, dopušta državi točnije zakonodavcu uži obim ovlasti ograničavanja slobode izražavanja, nego što to primjerice dopušta Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koju je Republika Hrvatska ratificirala.

Ustav čl. 35. jamči građanima štovanje i pravnu zaštitu njihove privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti. Privatnošću se smatra osobni i obiteljski život. No pravo na štovanje i pravnu zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti mogu se kao i druga ustavna prava ili slobode ograničiti samo zakonom, sukladno čl. 16 Ustava.

b) Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda

Pravo na širenje i primanje različitih ideja i informacija zajamčeno je u više međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima, npr. čl. 19. Opće deklaracije o ljudskim pravima UN, čl. 19. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, no za potrebe ovog razmatranja dovoljno se ograničiti na doseg i značaj Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁴ (usvojena u Rimu 4. studenoga 1950. godine, na snagu stupila 3 rujna 1953. – dalje: Konvencija). To stoga što je Konvencija vođena istinskim duhom političkih ideala i tradicije poštovanja slobode i vladavine prava kao zajedničke baštine europskog civilizacijskog i kulturnog kruga, kojem krugu Hrvatska i pripada.

Naime, ratifikacijom Konvencije koja je time postala dio pravnog poretka Republike Hrvatske (Konvencija i dodatni protokoli /1., 4., 6., 7. i 11./ potpisani su 6. listopada 1996. a ratificirani su u Saboru 5. listopada 1997.) dalo je već Ustavom šticećenim vrijednostima-temeljnim ljudskim pravima novu dimenziju, pri tom zaoštavajući odgovornost države u zaštiti temeljnih ljudskih prava i sloboda, uz postavljanje novih granica u pogledu mogućnosti sužavanja Konvencijom zaštićenih prava. Također, ratifikacijom Konvencije priznata je jurisdikcija Europskog suda za ljudska prava po pitanju zaštite temeljnih ljudskih prava u Republici Hrvatskoj, dok je putem judikature Europskog suda tumačenje samog sadržaja ljudskih prava koja su šticećena Konvencijom dobilo sasama novu, nama u Hrvatskoj do tada gotovo nepoznatu dimenziju.

Članak 10. st 1. Konvencije, svakome jamči pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja, slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne

³ Ustav Republike Hrvatske „Narodne novine“ br. 56/90., 135/97., 8/98. – pročišćeni tekst, 113/00., 124/00 – pročišćeni tekst, 47/01 – pročišćeni tekst i 55/01 isp.

⁴ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda „Narodne novine– Međunarodni ugovori“ br. 18/97., 6/99-pročišćeni tekst, 8/99.-ispravak i 14/02

vlasti i bez obzira na granice. Stavak 2. propisuje da ostvarivanje tih sloboda obuhvaća dužnosti i odgovornosti, pa stoga može biti podvrgnuto formalnostima, uvjetima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom, i u demokratskom društvu neophodnima radi interesa državne sigurnosti, teritorijalne cjelovitosti ili javnog reda i mira, spriječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, spriječavanja odavanja povjerljivih informacija ili radi očuvanja autoriteta i nepristranosti sudbene vlasti.

Razvidno je da čl. 10 Konvencije izričito ne spominje ni slobodu tiska ni novinarske slobode, no iz judikature Europskoga suda za ljudska prava nedvojbeno proizlazi da konvencijski izraz slobode izražavanja zahvaća slobodu tiska, odnosno slobodu medija, kao jednu od svojih najvažnijih sastavnica. Primjećuje se da je arhitektonika tog članka Konvencije konstruirana na sličan način kao i drugi članci Konvencije koji se odnose na određena šticećena ljudska prava i slobode. Naime, pravo na slobodu izražavanja, kao i većina drugih priznatih ljudskih prava i sloboda kodificiranih i šticećenih Konvencijom, struktuirano je tako da se u prvome stavku članka deklarira određeno ljudsko pravo kao načelo, dok se u drugome stavku taksativno navode moguće ograničavajuće iznimke od tog prava.

U suvremenom "informatijskom" društvu sloboda medija nije, međutim, samo najbitnija sastavnica, nego je i temeljna pretpostavka slobode izražavanja u najširem smislu. Masovni mediji ne samo da su najmoćnija sredstva širenja i primanja informacija i ideja, nego su ujedno i najznačajniji segment javnog komuniciranja (izražavanja) u najširem značenju tog izraza. Sintagma sloboda medija obuhvaća sve vrste javnih glasila: kako tiskane, tako i elektroničke medije (radio, televiziju, internet...)⁵.

Europski sud za ljudska prava tumači konvencijski pojam slobode izražavanja na način da se njime obuhvaćaju raznovrsni oblici i načini širenja i primanja informacija i ideja bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice. No sloboda medija nije ipak apsolutna, podložna je ograničenjima propisanim u čl. 10. st. 2. Konvencije, ali neophodnost i razmjernost ograničenja slobode medija i slobode novinara moraju u svakom konkretnom slučaju biti uvjerljivo utvrđeni da bi se mogle ocijeniti opravdanim u demokratskome društvu. Mediji imaju zadaću širiti ideje i informacije, a javnost ima pravo primati ideje i informacije.

U razmatranju ove teme mora se također istaći da Konvencija⁶ deklarira pravo svih na poštivanje privatnog i obiteljskog života, doma i prepiske. Javna vlast neće se miješati u ostvarivanje toga prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda ili mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala, odnosno radi zaštite prava i sloboda drugih. Tom konvencijskom odredbom pruža se zaštita građanima od nepotrebnog zadiranja države (javne vlasti) u njihovu privatnost, osim u slučajevima (pojedinačno navedenim) pretežnijeg javnog (državnog) interesa. Dakle, pruža se zaštita građanima od neželjenog publiciteta (pravo na privatnost doma i obitelji, pravo na zaštitu privatnih podataka čije bi objavljivanje njih i članove njihovih obitelji izložilo svekolikim neugodnostima), osim u slučajevima pretežnijeg javnog interesa koji opravdava povredu privatnosti.

Pravo na poštivanje i pravnu zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti nije, dakle, apsolutno pravo građanina, koje se nikad, ni pod kojim uvjetima, ne bi moglo ograničiti. To posljedično znači da se zaštita spomenutih osobnih vrijednosti može ograničiti i radi zaštite zajamčene slobode mišljenja i izražavanja misli, dakle slobode medija.

Temeljni je problem, kako i na koji način zadovoljavajuće, dakle uravnoteženo i pravedno razriješiti mogući sukob prava na slobodu izražavanja nasuprot prava na poštovanje i zaštitu privatnosti dakle na osobni i obiteljski život, prije svega, pravo na život po vlastitom

⁵ Vesna Alaburić, Sloboda izražavanja u praksi Europskog suda za ljudska prava, izd. Narodnih novina, Zagreb, lipanj 2002. str.- 22.

⁶ Članak 8. Europske konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda „Narodne novine– Međunarodni ugovori“ br. 18/97., 6/99-pročišćeni tekst, 8/99.-ispravak i 14/02

izboru i opredjeljenju. Radi se o štićenim vrijednostima gotovo istog ranga pa se takav sukob pokušava razriješiti po načelu da korištenje jednog prava ili slobode ne smije ugroziti ili dokinuti neko drugo pravo ili sloboda, već da se svako od sukobljenih prava ili sloboda u određenoj mjeri ograničava kako bi opstalo i ono drugo pravo ili sloboda. Kriterij utvrđivanja granice slobode izražavanja nasuprot prava na poštivanje privatnosti je “opravdani interes javnosti”. To znači da u svakom konkretnom slučaju u kojem postoji opravdani interes javnosti da bude upoznata s osobnim ili obiteljskim životom pojedinca, sloboda izražavanja smatra se važnijom od prava na zaštitu privatnosti. U svakome pojedinom slučaju povrede privatnosti mora se, ovisno o svim okolnostima, a posebice značaju, poziciji, ulozi i ponašanju oštećenika u javnome životu društvene zajednice, ocjenjivati da li postoji (ili ne) opravdani interes javnosti za objavljivanje informacije o njegovom osobnom ili obiteljskom životu.⁷

U razrješavanju mogućeg sukoba prava na slobodu izražavanja naspram pravu na dostojanstvo, ugled i čast posebnost čini da se ne radi o izravno suprotstavljenim i međusobno isključivim vrednotama. Naime, treba poći od postavke da su dostojanstvo, ugled i čast normativni pojmovi koji su svojstveni svakom čovjeku kao čovjeku, pa oni dobivaju svoj smisao i mogu se faktički ostvariti te potvrđivati samo u interakciji s drugim ljudima. Stoga, sloboda širenja i primanja informacija i ideja, nije samo nužna pretpostavka duhovnog razvoja svakog čovjeka, nego je ujedno i najbitnija sastavnica njegovog zbiljskog dostojanstva, ugleda i časti. Druga postavka jeste da je sloboda izražavanja u demokratskom društvu temeljno jamstvo i pretpostavka zaštite i poštovanja i svih drugih ljudskih prava svakog građanina uključujući čast, ugled i dostojanstvo. Učinkovita zaštita i poštivanje ljudskih prava mogući su, naime, samo ukoliko je o povredama i kršenju tih prava od strane pojedinaca i grupa na vlasti moguće slobodno javno govoriti i izražavati prosvjed. Međutim, na interpersonalnoj razini nečije pravo na slobodu izražavanja ponekad može doći u sukob s pravom drugoga na poštivanje njegovog ugleda, časti i dostojanstva. U razrješavanju tog sukoba, i uspostavljanju u svakome konkretnom slučaju pravičnog ekvilibija među sukobljenim pravima valja biti krajnje oprezan, jer svako neopravdano (nezakonito) ograničenje (ili sudska kazna) slobode izražavanja mišljenja izravno ugrožava ne samo nečije pravo na slobodu izražavanja nego i zbiljsko dostojanstvo ugled i čast svakog onog na koga se ta ograničenja ili kazne neosnovano primjenjuju.⁸

c) Zakon o medijima

Zakon o medijima⁹ (dalje: ZM) zamjenio je raniji Zakon o javnom priopćavanju¹⁰, koji je do tada pravno regulirao to područje.

Zakon o medijima temeljni je zakonski akt domaćeg medijskog prava, a prema tvrdnjama predlagača zakona (Ministarstvo kulture), materija ZM-a uređena je sukladno europskoj pravnoj stečevini, osobito onoj koja uređuje područje ljudskih prava i temeljnih sloboda, te Preporukama i Deklaracijama Vijeća Europe.

Prema svojoj pravnoj prirodi Zakon o medijima je organski zakon¹¹, jer se njime

⁷ Zakon o javnom priopćavanju, komentar-praksa, priredili Vesna Alaburić, Emil Havkić i Ranko Marijan, nakladnik VIV-inženjering d.o.o., Zagreb, travanj 2000. str. 33.

⁸ isto kao pod 7. str. 37-38

⁹ Zakon o medijima „Narodne novine“ br. 59/04 objavljen dana 10. svibnja 2004., a stupio na snagu 18. svibnja 2004. (čl. 70).

¹⁰ Zakon o javnom priopćavanju „Narodne novine“, br. 83/96., 105/97., 143/98., 20/00. i 96/01.).

¹¹ Stajalište o pravnoj naravi zakona, kojim se razrađuje sloboda medija, kao organskog zakona, Ustavni sud je izrazio u predmetu ocjene Zakona o javnom informiranju, u kojem su doneseni rješenje o pokretanju postupka za ocjenu suglasnosti tog Zakona s Ustavom, broj: U-I-1010/1994 od 15. ožujka 1995. („Narodne novine“, br.

razrađuju Ustavom utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, uzevši u obzir odredbe cit. članka 38. Ustava i sadržaj čl. 3. ZM, kojim je člankom razrađena sloboda medija kao opće načelo, tj. propisano je da se jamči sloboda izražavanja i sloboda medija, a u st. 2. istog članka propisano je što sloboda medija osobito obuhvaća, pa je Hrvatski sabor Zakon o medijima, naknadno, nakon intervencije Ustavnog suda¹² donio većinom glasova svih zastupnika.

Zakonom o medijima uređene su pretpostavke za ostvarivanje načela slobode medija, prava novinara i drugih sudionika u javnom informiranju na slobodu izvješćivanja i dostupnost javnim informacijama, prava i obveze nakladnika, javnost vlasništva, ostvarivanje prava na ispravak i odgovor, način obavljanja distribucije tiska, način zaštite tržišnog natjecanja, te prava i obveze drugih pravnih i fizičkih osoba koje djeluju na području javnog informiranja¹³.

Odredbe Zakona o medijima primjenjuju se i tumače sukladno Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹⁴. Kako Europski sud za ljudska prava putem svoje judikature daje tumačenje samog sadržaja ljudskih prava koja su štićena Konvencijom i da li su ona povrijeđena od strane javne vlasti, odredbe Zakona o medijima ne mogu biti tumačene klasičnom interpretativnom metodom, već tumačenje i primjena Zakona o medijima mora biti kompatibilna judikaturi Europskog suda za ljudska prava. Čini se da je to bio pravi ratio zakonodavca kada je istaknuo da se odredbe Zakona o medijima primjenjuju i tumače sukladno Konvenciji.

Zakon o medijima je *lex specialis* u odnosu na Zakon o obveznim odnosima, u tome nema nikakve dvojbe niti polemike.

Radi lakšeg razumijevanja postavljenog problema moramo navesti sadržaj nekih bitnih zakonskih definicija pojedinih pojmova, jer ćemo se s tim pojmovima u nastavku vrlo često služiti, tako pojedini pojmovi u smislu ZM imaju sljedeća značenja¹⁵:

Mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletext i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike. Također Zakon o medijima točno je odredio što **mediji nisu:** knjige, udžbenici, bilteni, katalozi ili drugi nositelji objavljivanja informacija koji su namijenjeni isključivo obrazovnom, znanstvenom i kulturnom procesu, oglašavanju, poslovnoj komunikaciji, radu trgovačkih društava, zavoda i ustanova, udruga, političkih stranaka, vjerskih i ostalih organizacija, školska glasila, Narodne novine Republike Hrvatske, službena glasila jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i ostala službena priopćenja, plakati, letci, prospekti i transparenti, te video stranice bez žive slike i druge besplatne obavijesti.

Javno informiranje jest ono informiranje koje se ostvaruje posredstvom medija.

Programski sadržaji medija su informacije svih vrsta (vijesti, mišljenja, obavijesti, poruke i ostale informacije) te autorska djela koja se objavljuju putem medija u svrhu obavješćivanja, te zadovoljavanja kulturnih, znanstvenih, obrazovnih i ostalih potreba javnosti.

Nakladnik medija je svaka fizička ili pravna osoba koja putem medija objavljuje programske sadržaje i sudjeluje u javnom informiranju, bez obzira na tehnička sredstva preko

19/95.) te odluka, kojom se taj Zakon ukida, broj: U-I-1010/1994 od 29. studenoga 1995. godine („Narodne novine“, br. 97/95).

¹² Odluka Ustavnog suda broj: U-I-3438/2003 od 28. siječnja 2004 („Narodne novine“, br. 15/04 od 4. veljače 2004), kojom je Zakon o medijima koji je objavljen u „Narodnim novinama“, br. 163/03 od 16. listopada 2003, ukinut u cjelosti i prestao važiti s 30. travnja 2004. Kuriozitet je i u tome što je sljedeći sadržaj ove Odluke Ustavnog suda u razdoblju od 1. svibnja 2004. pa do 18. svibnja 2004. bio ponovno na pravnoj snazi Zakon o javnom priopćavanju.

¹³ Čl. 1. st. 1. ZM

¹⁴ Čl. 1. st. 2. ZM

¹⁵ Čl. 2. ZM

kojih se njegovi urednički oblikovani programski sadržaji objavljuju, prenose ili su dostupni javnosti.

Novinski nakladnik je fizička ili pravna osoba koja objavljuje programske sadržaje putem tiska.

Novinar je fizička osoba koja se bavi prikupljanjem, obradom, oblikovanjem ili razvrstavanjem informacija za objavu putem medija, te je zaposlena kod nakladnika na temelju ugovora o radu ili obavlja novinarsku djelatnost kao samostalno zanimanje, u skladu sa zakonom.

Glavni urednik je novinar ovlašten za uređivanje medija kojeg imenuje nakladnik na način propisan zakonom. U elektroničkim medijima glavnim urednikom se smatra direktor programa ukoliko glavni urednik nije imenovan.

Samoregulacijski akti su pravila novinarske struke i etike, statut medija, kao i drugi akti kojima se utvrđuju strukovna i druga pravila ponašanja ili uređuju odnosi u medijskoj djelatnosti, a koje samostalno utvrđuju nakladnici, novinari i njihove udruge.

Informacija je podatak, tekst, fotografija, crtež, karikatura, film, usmeno izvješće, vrijednosni sud ili drugi prilog objavljen u mediju.

Intervju je razgovor i izjava u pisanome ili usmenom obliku, namijenjen objavljivanju u mediju.

Autorizacija je potvrda autentičnosti izjave ili razgovora namijenjenog objavljivanju dana u pisanom ili usmenom obliku ako postoji tonski zapis o usmenoj autorizaciji.

Privatnost razumijeva osobni i obiteljski život, a prije svega, pravo na život po vlastitom izboru i opredjeljenju.

Zakon o medijima ne definira pojmove dostojanstva, ugleda i časti, koje vrednote štiti svojim odredbama.

Dostojanstvo je osobno pravo čovjeka, kao pojedinca i kao člana društvene zajednice. U normativnome smislu ono je sadržano u pravu svakoga čovjeka da, sukladno načelu *quisquis praesumitur bonus*, očekuje i zahtijeva od svakoga drugog da poštuje njegovu osobnost, da ga ne omalovažava ili na drugi način povrijeđuje njegovo osjećanje vlastite vrijednosti, da ne umanjuje njegov ugled u društvu i slično. Pod čašću se razumijeva osobno osjećanje vlastite vrijednosti (čast u užem smislu), a pod ugledom poštovanje i uvažavanje od drugih u društvu.¹⁶ Uvreda je pak svako izražavanje omalovažavanja drugoga odnosno nepoštivanje tuđe časti, dostojanstva i ugleda. Uvreda može biti počinjena riječima, djelom i znacima. Neprikladno ponašanje ne znači uvijek uvredu, za kvalifikaciju određenog neprikladnog ponašanja kao uvredu potrebno je da takvo ponašanje izrazito grubo. To je u svezi ovih pojmova, samo ono što treba najnužnije istaknuti, jer dodijeljeni zbornički prostor ne dopušta, dublju i svestraniju analizu ovih pojmova.

Zakon o medijima nomotehnički je strukturiran tako da pod (Glavom) III "Prava i obveze nakladnika", pod 6. (odjeljkom) regulirana odgovornost za štetu (nakladnika), a za istaći je da se pod (Glavom) IV "Prava i obveze novinara" područje odgovornosti novinara za štetu nastalu objavom informacije u mediju uopće ne propisuje.

Zakon o medijima ne propisuje odgovornost za štetu novinara, dakle fizičke osobe koja se bavi prikupljanjem, obradom, oblikovanjem ili razvrstavanjem informacija za objavu putem medija, te je zaposlena kod nakladnika na temelju ugovora o radu ili obavlja novinarsku djelatnost kao samostalno zanimanje, u skladu sa zakonom.

Naprotiv, Zakon o medijima propisuje odgovornost za štetu nakladnika (dakle svake fizičke ili pravne osobe koja putem medija objavljuje programske sadržaje i sudjeluje u javnom informiranju, bez obzira na tehnička sredstva preko kojih se njegovi urednički oblikovani programski sadržaji objavljuju, prenose ili su dostupni javnosti ili je fizička ili

¹⁶ Zakon o javnom priopćavanju, komentar-praksa, priredili Vesna Alaburić, Emil Havkić i Ranko Marijan, nakladnik VIV-inženjering d.o.o., Zagreb, travanj 2000. str. 36-37

pravna osoba koja objavljuje programske sadržaje putem tiska), na način da nakladnik koji informacijom objavljenom u mediju prouzroči drugome štetu dužan ju je naknaditi, izuzev u slučajevima propisanim ovim Zakonom¹⁷.

Zakon o medijima štetu definira kao umanjenje nečije imovine ili sprječavanje njezina povećanja (materijalna šteta) te nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta)¹⁸. Pri tom valja istaći da je ovakva definicija štete preuzeta iz starog Zakona o obveznim odnosima¹⁹, jer je to bila važeća zakonska definicija u vrijeme stupanja na snagu Zakona o medijima (svibanj2004.). Kako je u međuvremenu stupio na snagu novi Zakon o obveznim odnosima, koji je drugačije definirao pojam štete²⁰, prihvaćeno je tumačenje (što će biti kasnije u ovom tekstu detaljnije obrazloženo) da to ne znači da početkom primjene novog Zakona o obveznim odnosima (1.siječnja 2006.) oštećenik ne bi imao pravo na pravičnu naknadu za neimovinsku štetu koje Zakon o medijima ne poznaje.

Na utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete primjenjuju se propisi o obveznim odnosima, osim ako Zakonom o medijima nije drugačije određeno²¹. Dakle, radi se o utvrđivanju odgovornosti nakladnika za štetu nastalom objavom informacije, ali ne i novinara.

Propisana je odgovornost nakladnika za naknadu štete nastale objavom u mediju podatka, teksta, fotografije, crteža, karikature, filma, usmenog izvješća, vrijednosnog suda ili drugog priloga.

Zakon o medijima propisuje samo odgovornost nakladnika za štetu, a izuzetno je predviđena solidarna odgovornost glavnog urednika (ali ne i novinara) zajedno s nakladnikom ako je informacija autorizirana, a pojedini dijelovi sadrže očevidne uvrede ili klevete. Tada autorizacija ne isključuje i solidarnu odgovornost nakladnika i glavnog urednika, ukoliko nisu postupali u dobroj vjeri.²² U tom slučaju za štetu odgovara prioritarno izvor autorizirane informacije (autorizacija je ekskoplacioni razlog za nakladnika), a onda i nakladnik solidarno s njim i glavni urednik.

Taksativno su navedeni slučajevi kada nakladnik ne odgovara za štetu objavljivanjem informacije u mediju²³, ali se iz tih slučajeva izdvajaju oni koji se odnose na osobne podatke kojih je tajnost propisana zakonom, informacije o maloljetnim osobama, te informacije prikupljene na nezakonit način²⁴. Propisana su pravila o teretu dokazivanja, tako da postojanje pretpostavki odgovornosti za štetu kojom je šteta učinjena dokazuje tužitelj (oštećeni), dok egzistentnost pretpostavki za ekskupaciju odgovornosti dokazuje tuženik (štetnik)²⁵.

Zakon o medijima propisuje da se nematerijalna (neimovinska) šteta u pravilu naknađuje objavljivanjem ispravka informacije i isprikom nakladnika, te isplatom naknade sukladno općim propisima obveznog prava, a pravo na tužbu za naknadu nematerijalne (neimovinske) štete sukladno općim propisima obveznog prava ima osoba koja je prethodno zatražila od nakladnika objavljivanje ispravka sporne informacije odnosno isprike nakladnika kada ispravak nije moguć.²⁶

Iz navedenog zakonskog izričaja neupitna je zakonodavčeva intencija da se sporovi oko naknade štete nastale objavom informacije u mediju primarno rješavaju izvansudskim putem

¹⁷ Čl. 21. st. 1. ZM

¹⁸ Čl. 21. st. 2. ZM

¹⁹ Čl. 155. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ br. 53/91., 73/91., 3/94., 7/96., 112/99. i 88/01.)

²⁰ Čl. 1046. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ br. 35/05. i 41/08. Šteta je umanjenje nečije imovine (obična šteta), sprečavanje njzina povećanja (izmakla korist) i povreda prava osobnosti (neimovinska šteta).

²¹ Čl. 21. st. 3. ZM

²² Čl. 21. st. 7. ZM

²³ Čl. 21. st. 4. ZM

²⁴ Čl. 21. st. 5. ZM

²⁵ Čl. 21. st. 6. ZM

²⁶ Čl. 22. st. 1. i 2. ZM

pružanjem nenovčane zadovoljštine oštećeniku u obliku objave ispravka sporne informacije odnosno isprike kad ispravak nije moguć, ili u formi odgovora na objavljenu informaciju. No, u praksi takva intencija nije zaživjela, a gotovo svi sporovi rješavaju se putem parnice, te se oštećeniku, ukoliko sud nađe osnovanim postavljeni tužbeni zahtjev, isplaćuje se novčana naknada.

Čini se ne pretjeranim zahtjev stručne javnosti, da de lege ferenda, pri budućem uređenju naknade štete počinjene objavom informacije putem medija treba prići temeljito i precizno. Novelom Zakona o medijima, osobito da bi se potpunije oživotvorila njegova funkcija specijalnog propisa, biti će potrebno uvažiti sve specifičnosti instituta naknade štete u medijskom pravu u odnosu na opće propise obveznog prava uređene Zakonom o obveznim odnosima, ili barem treba preciznije urediti njihov međusobni odnos.

d) Zakon o obveznim odnosima.

Zakon o obveznim odnosima iz 1978. odnosno 1991. godine (dalje: ZOO 91)²⁷ na koji se poziva Zakon o medijima primjenjuje se tek supsidijarno i to u dijelu koji se odnosi na utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete. No, donošenjem novog Zakona o obveznim odnosima (dalje: ZOO 2005), zbog drugačije koncepcije instituta naknade štete, trebalo je razriješiti nastale dileme u prilagodbi primjene Zakona o medijima u duhu novih propisa obveznog prava. Teleološkom tumačenjem čl. 22. Zakona o medijima u poveznici s čl.21. cit. Zakona, uz princip vremenske primjene onog zakona koji je bio na snazi u vrijeme nastanka obveznog odnosa, dileme su razriješene na način da na obvezne odnose naknade štete zbog informacije objavljene u medijima nastale do 31. prosinca 2005. primjenjujemo određenje pojma štete iz čl. 155. ZOO 91, a nakon 1. siječnja 2006. pojam štete valja određivati prema čl. 1046. ZOO 2005.²⁸ No, to dakako ne otklanja obvezu zakonodavca da de lege ferenda, prilikom prvog budućeg noveliranja Zakona o medijima (ili pak prilikom donošenja novog Zakona o medijima), definiciju štete treba harmonizirati s onom iz ZOO 2005.

Novi ZOO definira neimovinsku štetu na posve drugim postavkama od ZOO 91. Tako novi Zakon prihvaća objektivnu koncepciju neimovinske štete prema kojoj je već sama povreda prava osobnosti neimovinska šteta. Bolovi i strah pretrpljeni u vezi s povredom prava osobnosti nisu više konstitutivno obilježje pojma neimovinske štete, već jedno od mjerila težine povrede prava osobnosti odnosno to su samo parametri za određivanje visine pretrpljene neimovinske štete i s tim u vezi mogući kriterij odabira oblika popravljivanja neimovinske štete.

Daljnja posljedica definicije neimovinske štete kao povrede prava osobnosti jest da se oblici i podoblici neimovinske štete ne mogu određivati prema vrstama bolova (fizičkih i psihičkih) i uzrocima koji su ih izazvali (smanjena životna aktivnost, itd.), već prema povrijeđenom pravu osobnosti²⁹.

To konkretno znači da se u dokazivanju tijekom parnice za naknadu štete nastale objavom informacije ne mora više utvrđivati da li je oštećenik pretrpio duševne boli i strah, te da li su takvi bolovi i strah bili tolikog intenziteta da opravdavaju odmjeravanje pravične novčane naknade, već se dokazima treba utvrditi činjenica da li je objavom informacija povrijeđeno pravo osobnosti, jedno ili više njih kumulativno, koje ZOO 2005, tek primjerično navodi spominjući kao prava koja ima svaka naravna (fizička osoba) kao pravo na život, pravo na tjelesno zdravlje (tjelesni ili fizički integritet), pravo na duševno zdravlje (duševni ili psihički integritet), pravo na ugled, pravo na čast, pravo na dostojanstvo, pravo na ime, pravo

²⁷ Zakon o obveznim odnosima („Narodne novine“ br. 53/91., 73/91., 3/94., 7/96., 112/99. i 88/01.).

²⁸ O tome više u: Ivica Crnić, *Odštetno pravo*, II izd. Zgombić & Partneri – nakladništvo i informatika d.o.o. Zagreb, 2009. str 379.

²⁹ Klarić, Vedriš, *Građansko pravo*, IX. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine d.d. Zagreb, rujan 2006. str. 591-592.

na privatnost osobnog i obiteljskog života (uključuje pravo na vlastitu sliku odnosno lik, pravo na vlastiti glas i pravo na vlastite zapise i pisma), pravo na slobodu. Nabranjanje prava osobnosti, premda relativno iscrpno, nije konačno.

Takvom formulacijom naglašava se otvorenost liste prava osobnosti koja se popunjava ovisno o razvoju kulture i pravne svijesti društva. Valja još reći da se pojedina se prava osobnosti u pravilu priznaju tek tada kad su njihov sadržaj i granice provjerene i utvrđene u sudskoj praksi.

U svezi naknade nematerijalne/neimovinske štete, ona koja se naknađuje isplatom naknade, mora biti sukladna općim propisima obveznog prava, dakle za onu nastalu do 31. prosinca 2005. prema čl. 200. ZOO 91., odnosno nastalu nakon 1. siječnja 2006. prema čl. 1100. ZOO. 2005-a.

No i takvo razrješenje dileme oko primjene Zakona o obveznim odnosima možemo dovesti u pitanje, imajući u vidu da je Zakon o medijima 2004. u odnosu na ZOO 2005 i dalje *lex specialis*, pa bi onda i dalje bila važeća izvorna definicija štete, sada doduše propisana samo Zakonom o medijima (jer taj Zakon nije izmijenjen) pa bi definicija štete i dalje glasila to kao umanjenje nečije imovine ili sprječavanje njezina povećanja (materijalna šteta) te nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta), bez obzira što je ZOO 2005. detaljno i u potpunosti promijenio koncepciju naknade nematerijalne štete u povredu prava osobnosti (neimovinsku štetu).

Princip *lex posterior derogat legi priori*, a to je ZOO 2005. (*lex posterior*) u odnosu na ZM 2004 (*lex prior*), ipak ne možemo primijeniti, jer je Zakon o medijima i dalje *lex specialis* i u odnosu na ZOO 2005, pa i on dalje derogira sve, pa i ono naknadno propisano u ZOO 2005. kao općem propisu (*legi generali*) i propisu koji se tek supsidijarno primjenjuje u medijskom pravu i to samo u dijelu koji se odnosi na utvrđivanje odgovornosti za počinjenu štetu, dakle samo u dijelu ako nije o odgovornosti za počinjenu štetu propisano drugačije Zakonom o medijima, što se osobito odnosi na eksculpacione razloge iz čl. 21. st. 4. cit. Zakona.

IV Tko odgovara za štetu prouzročenu objavom informacije u mediju?

Iako smjer potrage za štetnikom, koji je Zakonom o medijima jasno i nedvosmisleno trasiran na nakladnika medija (iznimno i glavni urednik medija), dakle na svaku fizičku ili pravnu osobu koja putem medija objavljuje programske sadržaje i sudjeluje u javnom informiranju, bez obzira na tehnička sredstva preko kojih se njegovi urednički oblikovani programski sadržaji objavljuju, prenose ili su dostupni javnosti, odnosno novinski nakladnik koji objavljuje programske sadržaje putem tiska, postojeća praksa pravna tu je potragu ipak uspjela kompromitirati.

Naime, domaća pravna praksa svesrdno i nekritički podržana odlukama sudova³⁰, dovela je do toga da osim tužbe upravljene prema nakladniku, oštećenik tužbu može podnijeti i izravno protiv autora informacije (podatka, teksta, fotografije, crteža, karikature, filma, usmenog izvješća, vrijednosnog suda ili drugog priloga objavljenog u mediju), dakle protiv

³⁰U odnosu na odgovornost II-tuženika, odnosno novinara koji je napisao sporni članak, valja reći da je pogrešno tumačenje suda prvog stupnja da II-tuženik kao novinar ne odgovara za naknadu štete jer da ZM ne poznaje odgovornost novinara, nego samo glavnog urednika. Naime, samim time što novinar ne bi odgovarao po Zakonu o medijima, ne znači da je isključena i njegova odgovornost po općim propisima za naknadu štete određenih Zakonom o obveznim odnosima.

Rješenje Županijskog suda u Velikoj Gorici Gž-1718/06 od 10. prosinca 2008.

Zakon o javnom pripčavanju ne propisuje odgovornost za štetu novinara kao autora objavljene informacije, već se ta odgovornost prosuđuje prema odredbama Zakona o obveznim odnosima.

Vrhovni sud RH, Gzz 87/02 od 28. siječnja 2003 – preuzeto iz Ivica Crnić, *Odštetno pravo*, II izd. Zgombić & Partneri – nakladništvo i informatika d.o.o. Zagreb, 2009. str 379.

novinara kao fizičke osobe koja se bavi prikupljanjem, obradom, oblikovanjem ili razvrstavanjem informacija za objavu putem medija, te je zaposlena kod nakladnika na temelju ugovora o radu ili obavlja novinarsku djelatnost kao samostalno zanimanje, u skladu sa zakonom.

Dio pravnih teoretičara podržava takvu praksu, pri tom navodeći da takva tužba ima osnovu u Zakonu o obveznim odnosima. No, neki teoretičari drže da za štetu nedvojbeno odgovara nakladnik, ali odgovornost nakladnika nije izvorna, već predstavlja vid odgovornosti za drugoga.

Posljedica takve prakse je da oštećenik kao tužitelj može izabrati po slobodnoj volji zakon i pravnu osnovu prema kojima će se prosuđivati njihov zahtjev za naknadu štete počinjene objavom informacije u mediju, a time bira i osobu tuženika.³¹

Tome valja pridodati i praksu prema kojoj se mogu kumulirati zahtjevi za nenovčanu naknadu štete, sa zahtjevom za isplatu pravične novčane naknade. Dakle, moguće je zahtjevati isplatu novčane naknade, iako je prije toga nakladnik objavio ispravak ili ispriku, jer to ne eliminira u potpunosti štetu, uz obrazloženje da jednom objavljena netočna, pogrešna i lažna informacija djeluje i nakon ispravka³². Takvu praksu treba također izložiti kritici, jer se jedna te ista počinjena šteta više puta reparira, a novčanoj naknadi kao vrsti reparacije daje apsolutni prioritet. Poznato je da zvekt kovanica i šuštanje novčanica najbolje liječi svaku povredu prava osobnosti, ali to nije ozbiljna argumentacija.

Čini se da je takva praksa uhvatila duboke korijene i ima dosta utjecajnih pobornika u redovima odvjetnika, sudaca i pravnih praktičara proistekla još iz vremena primjene i tumačenja ranije važećih zakonskih propisa koji su pravno regulirali medije (Zakona o javnom priopćavanju, a ranije i Zakona o javnom informiranju).

Nastavak takve prakse i u eri primjene Zakona o medijima nema opravdanja, tj. da uz kazneno-pravnu odgovornost, uspostavi i prakticira još samostalna građansko-pravna odgovornost novinara za objavu informacije koja je drugome prouzročila štetu. Primjećuje se da instaliranje mogućnosti samostalne građansko-pravne odgovornosti novinara čini svojevrsnu reakciju na dio novinara i nakladnika medija koji svojim djelovanjem, u želji stvaranja što većeg profita vlasnicima medija, ali i u funkciji promicanja političkih, moralnih i inih interesa utjecajnih skupina raznih provenijencija, "proizvode" i zatim objavljuju informacije koje bezskrupulozno vrijeđaju, kleveću, narušavaju privatnost, difamiraju, lažu, te čine posvemašnu štetu zaštićenim ljudskim vrednotama, sve pod krinkom navodne slobode izražavanja.

No, da li je takav način reakcije primjeren novom okružju koje pruža tumačenje i primjena Europke konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i pridružena judikatura Europskog suda, ili pak predstavlja svojevrsnu inerciju u prilagodbi novom pravnom okružju, moći ćemo tek detaljnije saznati kad se povodom kojeg domaćeg slučaja sa predmetom prijepora o samostalnoj građansko-pravnoj odgovornosti novinara izjasni Europski sud za ljudska prava svojim pravorjekom.

Pri tom treba istaći da velika većina odluka Europskog suda za ljudska prava, u kojima je ustanovljena povreda čl. 10. Konvencije, provocirana slučajevima u kojima su novinari potpali pod udar kaznenog zakonodavstva, tako da Europski sud pretežito smatra povredom konvencijskog prava na slobodu izražavanja kada se novinara pozove na kazneno-pravnu

³¹ Abramović, Andrej, Odgovornost za štetu nastalu objavom informacije, Hrvatska pravna revija 6/2004, lipanj 2004. str. 32-42

³² Ivica Crnić, Odštetno pravo, II izd. Zgombić & Partneri – nakladništvo i informatika d.o.o. Zagreb, 2009. str. 380.

odgovornost, a ne kad novinar potpadne pod izravan udar građansko-pravne odgovornosti za štetu.³³

V Sažetak argumentacije u prilog izmjene postojeće prakse o samostalnoj građansko-pravnoj odgovornosti novinara zbog štete nastale objavom informacije u mediju.

- a) Evidentno postojanje mogućnosti da pod uvjetom osuđujuće kaznene presude novinar odgovara i za naknadu štete nastale izvršenjem kaznenih djela propisanih kaznena djela koja štite temeljne ljudske vrijednosti kao što su čast i ugled (čl.199.-202. KZRH), a ista su počinjena putem tiska, radija, televizije ili na drugi način zbog čega su postala pristupačna većem broju osoba – dakle putem medija (kvalificirani oblik), po pravilima građanske odgovornosti prema odredbama propisa o obveznim odnosima (gdje je parnični sud vezan osuđujućom presudom, ili u adhezijskom postupku, ukoliko kazneni sud prihvati prijedlog privatnog tužitelja/oštećenika da odlučuje o njegovom imovinsko-pravnom zahtjevu). Dakle, postoji mogućnost građansko-pravne odgovornosti novinara zbog štete nastale objavom informacije u mediju, ali samo u ograničenom broju slučajeva, kada je su štice vrednote u tolikoj mjeri povrijeđene, da je takva povreda izazvala kazneno-pravnu sankciju, pa onda zaslužuje i imovinsko-pravnu sankciju.
- b) Odredbe Zakona o medijima, kojima je propisana jedino odgovornost nakladnika za naknadu štete počinjene objavom informacije u medijima. S tim u svezi treba istaći da je moguća šteta počinjena objavom informacije, a ne kreiranjem te informacije, dakle u odnosu na novinara kao kreatora, nedostaje nužan elemenat uzročnosti kao pretpostavke odgovornosti za štetu, kao veze između štetne radnje kao uzroka i nastale štete kao posljedice. Uzrok štete nije kreiranje informacije (podatka, teksta, fotografije, crteža, karikature, filma, usmenog izvješća, vrijednosnog suda ili drugog priloga za objavu u mediju), već djelatnost njezinog objavljivanja u mediju, koju obavlja nakladnik medija.
- c) Analiza međusobnog odnosa odredaba Zakona o medijima i Zakona o obveznim odnosima, uz osobitu napomenu da se zakoni koje treba primjeniti ne kumuliraju, već konkuriraju, uz primjenu općeprihvaćenih načela odabira zakona koji će se primijeniti, daje oprečan rezultat postojećoj praksi.
- d) Nužnost tumačenja Zakona o medijima sukladno Europskoj Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao što je to i izrijekom propisano čl. 1. st. 2. cit. Zakona, uz prilagodbu domaće prakse praksi Europskog suda za ljudska prava.
- e) Donekle uspostavljeni zadovoljavajući ekvilibrij između prava na slobodu izražavanja i prava na dostojanstvo, ugled i čast kao štice vrednotama ili pak prava na slobodu izražavanja i prava na poštovanje i zaštitu privatnosti dakle na osobni i obiteljski život, prije svega, pravo na život po vlastitom izboru i opredjeljenju, ne smije biti bitno poremećen, a osobito ne putem nametanja ograničenja slobodi izražavanja putem tumačenja propisa izvan zakonom postavljenih gabarita.
- f) Od novinara kao osobe koja se bavi prikupljanjem, obradom, oblikovanjem ili razvrstavanjem informacija za objavu putem medija zakonski nije moguće zatražiti da

³³ slično kao i Abramović, Andrej, Odgovornost za štetu nastalu objavom informacije, Hrvatska pravna revija 6/2004, lipanj 2004. str. 34

popravi počinjenu štetu objavom ispravka ili isprike, jer je takva vrsta reparacije nastale štete u isključivoj domeni nakladnika, odnosno glavnog urednika, pa se od novinara osobno može zatražiti samo isplata (pravične) novčane naknade. Dakle, nema mogućnosti da novinar štetu nadoknadi na drugi način osim isplatom novca, iako je zakonom i ispravak i isprika legitimni način reparacije nastale štete objavom informacije.

- g) Nakladnik medija je daleko ekonomski moćniji kao poduzetnik od novinara, pa se oštećenik može lakše od njega naplatiti. Čini se da inzistiranje na praksi naknade štete počinjene objavom informacije u medijima, isplatom novca izravno od novinara samo predstavlja puku osvetu.
- h) I za kraj, dislociranjem građansko-pravne odgovornosti novinara za počinjenu štetu informacijom koja je objavljena u medijima, i to isključivo one koja ne proizlazi iz predhodno utvrđene kazneno-pravne odgovornosti, u sferu primarno etičke odgovornosti uz snažno jačanje uloge pravila novinarske struke i etike, te jasno utvrđena strukovna i druga pravila ponašanja u medijskoj djelatnosti, dala bi u konačnici bolje rezultate od imovinsko-pravne sankcije, jer pravi novinari imaju također svoj profesionalni ugled i čast.

VI Zaključak

Očito je Zakon o medijima izbjegnuo pitanje reguliranja osobne odgovornosti novinara za štetu počinjenu objavom informacije u mediju, ostavljajući pravnoj praksi da razriješi postojeće dileme.

No, treba shvatiti, uz dužno poštovanje prema oštećenima kojima su mediji povrijedili dostojanstvo, ugled i čast, da sudovi mogu i trebaju pružati zaštitu u odnosu na novinara kao kreatora informacije, samo ako je povreda bila tako snažna i intenzivna da je novinar kao autor informacije predhodno proglašen krivično odgovornim. U svim drugim slučajevima počinjenu štetu mogu nadoknaditi tužbom prema nakladniku.

Na kraju rezimirajući postavljeni problem možemo konstatirati, da se pred pravnim praktičarima pojavljuje niz pitanja u kojima odgovore treba tražiti kroz dobro i cjelovito poznavanje cjelokupne materije medijskog prava.

Namjera publiciranja izloženog mišljenja i stajališta o ovoj tematici bila je demonstracija postojanja drugačijeg mišljenja od prevladajućeg, uz prikrivenu želju da moćni zagovornici dosadašnje prakse možda preispitaju svoje dosadašnje stavove i prezentiranu argumentaciju, da iziđu s novim argumentima, ili da argumentirano pobiju izloženo stajalište.

SADRŽAJ ČLANKA

- I Pripomena.
- II Označavanje problema.
- III Relevantni pravni izvori.
 - a) Ustav RH
 - b) Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda
 - c) Zakon o medijima
 - d) Zakon o obveznim odnosima.
- IV Tko odgovara za štetu prouzročenu objavom informacije u mediju?

V Siže argumentacije u prilog potrebe izmjene postojeće prakse o samostalnoj građansko-pravnoj odgovornosti novinara zbog štete nastale objavom informacije u mediju.

VI Zaključak